

ÁRSSKÝRSLA

Byggðasafns Skagfirðinga
fyrir árið 2013

Formáli

Á síðastliðnu ári var stofnskrá Byggðasafns Skagfirðinga endurskoðuð og ný sett fram, sem tók gildi þann 1. desember, 2013. Safnaráð staðfesti stofnskrána. Starfsleyfi var endurnýjað og samin var neyðar- og forvarnaráætlun. Í framhaldinu sótti safnið um viðurkenningu Safnaráðs, sem er forsenda þess að það geti sótt um styrk til Safnasjóðs. Stofnskrá þessi er hin fjórða sem samin er fyrir safnið frá stofnun þess. Hana varð að endurnýja í samræmi við ný safnalög sem tóku gildi þann 1. janúar 2013. Eigendur Byggðasafns Skagfirðinga eru Akrahreppur og Sveitarfélagið Skagafjörður. Þegar safnið var stofnað þann 29. maí 1948 var það rekið af sýslunefnd og starfssvæði þess er bundið við sýslumörk. Safnið er alhliða minjasafn sem safnar, rannsakar og varðveitir muni og minjar úr byggðum Skagafjarðar. Lögð er áhersla á rannsóknir og miðlun upplýsinga áþreifanlegra og óáþreifanlegra heimilda um menningararf Skagfirðinga. Safnið starfar samkvæmt gildandi lögum um söfn, minjar og menningarverðmæti og hefur siðareglur Alþjóðaráðs safna (ICOM) að leiðarljósi.

Efnisyfirlit

Formáli	1
Starfsmenn	3
Rýmri opnunartími.....	3
Sjálfbóðaliðar og íslenski safnadagurinn	3
Rökkurgöngur	4
Safngestir	4
Söfnun heimilda og skráningar	5
Miðlun	5
Ný heimasíða	5
Millisafnalán	5
Rannsóknaskýrslur.....	5
Smárit.....	6
Greinar, erindi og viðtöl.....	6
Viðgerðir	6
Árbakki	6
Eldiviðarskemma í Glaumbæ.....	7
Áshús og Gilstofa	7
Gamli bærinn í Glaumbæ.....	7
Ýmis verkefni, samstarf og ferðaþjónusta	8
Víðimýrarkirkjugæsla	8
Tyrfingsstaðaverkefnið og Fornverkaskólinn	9
Námskeið Fornverkaskólans.....	9
Kljásteinavefstaður í Auðunarstofu	10
Á Sturlungaslóð	10
Söguleg safnahelgi á huggulegu hausti.....	10
Deiliskipulagsvinna	10
Styrkir	11
Starfsemi fornleifadeildar 2013/Guðný Zoëga	12
Strandminjaskráning	12
Skagfirska kirkjurannsóknin. Uppgröftur kirkjugarðs á Stóru-Seylu.....	12
Skagfirska kirkjurannsóknin. Jarðsjárrannsóknir.	14
Byggðasögurannsóknir	14
Aðrar rannsóknir	15
Deigjurannsókn og Evrópustyrkur	16
Kirkjugarður í Keflavík, Hegranesi	16

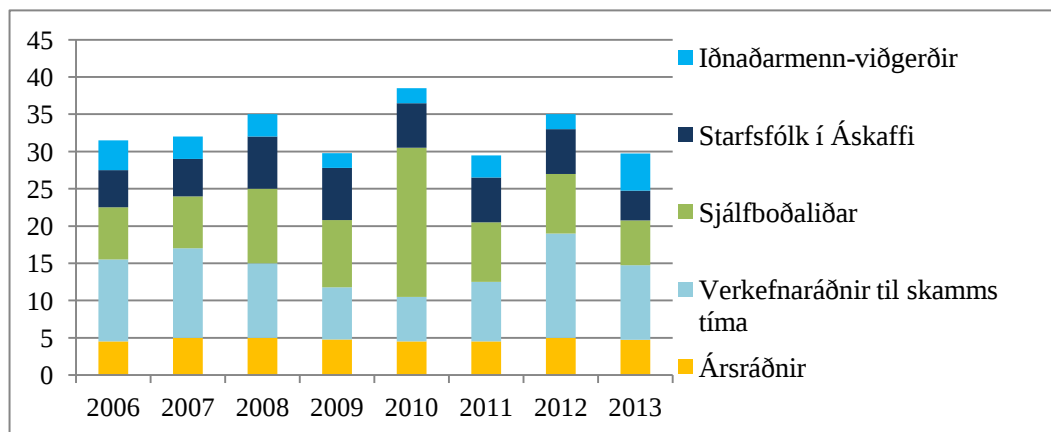
Ljósmyndir eru frá Byggðasafni Skagfirðinga, nema annað sé tekið fram.

© Byggðasafn Skagfirðinga, 2014. Sigríður Sigurðardóttir og Guðný Zoëga.

Forsíðumyndin er frá Laxárdal.

Starfsmenn

Alls störfuðu 33 manns hjá safninu eða komu að verkefnum á vegum þess og því tengdu á árinu 2013. Fimm starfsmenn voru í heilsársstöðum. Safnstjóri var Sigríður Sigurðardóttir, sagnfræðingur og Guðný Zoëga, fornleifafræðingur stýrði Fornleifadeild safnsins. Guðmundur St. Sigurðarson, fornleifafræðingur vann við skráningar og rannsóknir. Bryndís Zoëga, landfræðingur vann við skráningar, rannsóknir og kortagerð auk þess að vera verkefnisstjóri Fornverkaskólans. Stefánía Inga Sigurðardóttir, safnvörður, var í hálfri stöðu frá áramótum til vors við skráningar og Inga Katrín D. Magnúsdóttir, þjóðfræðingur, tók við af henni í fullu starfi. Átta starfsmenn voru verkefnaráðnir, Lísabet Guðmundsdóttir, fornleifafræðingur var verkefnaráðin við verkefni fornleifadeildar. Safn- og staðarverðir í mót-töku gesta og í safngæslu í Glaumbæ og Minjahúsinu á Sauðárkróki voru: Ágúst Sigurjónsson leiðsögunemi, Bryndís Rut Haraldsdóttir, fjölbrautaskólanemi, Fjóla M. Guðmundsdóttir, þjóðfræðinemi, Jóhann Viðar Hjaltason, menntaskólanemi, Ísak Róbertsson, grunnskólanemi, Róbert R. Guðmundsson, menntaskólanemi, Sigríður Magnúsdóttir, staðarvörður og Sigrún Fossberg, kennari. Auk þess lagði bandaríski SASS hópurinn til fimm sérfræðinga og þrjá nema til samstarfsverkefna SASS og fornleifadeildar sumarið 2013.

Grafíð sýnir fjölda einstaklinga í safntengdum störfum á árunum 2006-2013. Teymi 7 til 13 bandarískra rannsakenda, sem hafa komið ár hvert frá 2001, er ekki meðtalið.

Rýmri opnunartími

Þann 17. febrúar var opið í Minjahúsi og gamla bænum í Glaumbæ í tilefni vetrarhátíðar í Skagafirði. Gamli bærinn var opinn meira og minna alla virka daga, eftir hádegi, frá 1. apríl og fram í maí. Frá 20. maí til 10. september var opið alla daga frá 9-18. Safnið og Áskaffi voru opin alla sunnudaga til nýárs frá 12-17.

Sjálfboðaliðar og íslenski safnadagurinn

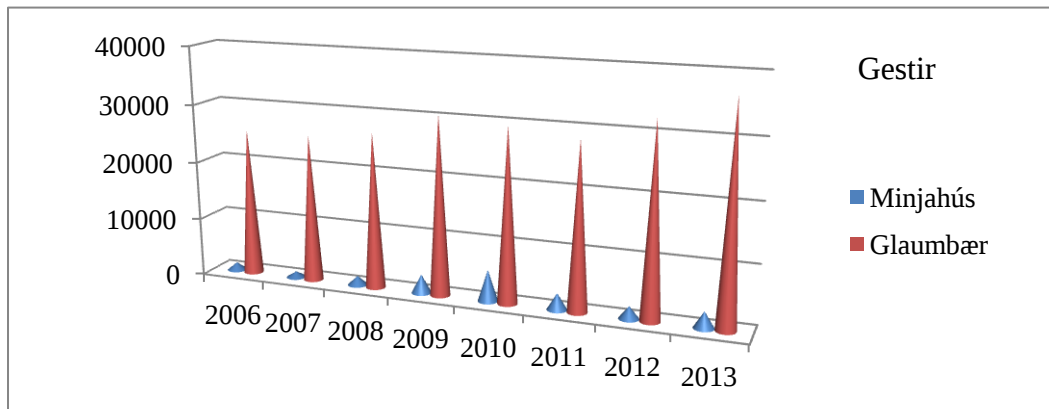
Sjálfboðaliðar setja sannarlega mark sitt á safnadaginn ár hvert og lífga upp á tilveruna. Sjálfboðaliðar safnadagsins 2013 voru: Margrét Ingvarsdóttir, sem sýndi hrosshársvinnslu, Jóna Gísladóttir sem sýndi hrosshárs- og ullarvinnslu, Stefánía Inga Sigurðardóttir sem sýndi þrjónaskap og systurnar María, Kristín og Guðríður Helgadætur sýndu sauma- og þrjónaskap. Danshópurinn *Vefarinn* sýndi hringdansa á bæjarhlaðinu.

Rökkurgöngur

Eins og á jólaföstum undanfarin 18 ár buðu starfsmenn safnsins gestum að ganga með sér í rökkrunu í gamla bæinn og njóta kyrrðar og tíðaranda löngu liðinna jóla. Gengið var sjö sinnum í bæinn með hópa og minnst liðinna tíma á jólaföstu. Aðgangur var ókeypis.

Safngestir

Sýningargestir safnsins á árinu 2013 voru samtals 39.344. Gestir gamla bæjarins í Glaumbæ voru 36.549 og gestir á sýningum og í upplýsingaþjónustu í Minjahúsinu á Sauðárkróki voru 2.795.

Grafið sýnir þróun gesta fjölda á sýningum á árunum 2006-2013.

Starfsmenn safnsins tóku á móti um 600 nemendum af öllum skólastigum, grunn-, framhalds- og háskóla. Þeim fjölgaði á milli ára, eins og öðrum safngestum. Óvenju mikið var um heimildamyndatökur og námsverkefni sem fólust í að mynda gamla bæinn og aðstæður. Myndatökurnar munu vafalaust verða til að auka enn frekar forvitni um líf okkar fyrr á tímum og byggingar eftir að myndir af okkur birtast í rússnesku, skosku, bandarísku, portúgölsku, þýsku og norsku sjónvarpi.

Það var komið fram í nóvember, úti var kalt og hráslagalegt þegar þrjú ungmenni frá Baden-Württemberg Filmakadéminni í Ludwigsburg filmuðu fyrir lokaverkefni sitt í skólanum.

Söfnun heimilda og skráningar

Unnið var við að skrá muni og skipuleggja í geymslum. Skráðir voru 199 nýir safngripir í aðfangabækur safnsins og 4994 í Sarp. Á skilalista til annarra safna eru 236 munir. Á biðlista eru um 500 munir og verða þeir endurmetnir að nokkrum árum

liðnum. Hafin er ljósmyndun á munum sem búið er að skrá í Sarp og pökkun á þeim munum sem önnur söfn vilja fá til sín úr Minjasafni Kristjáns Runólfssonar.

Á myndinni er svokallaður hellusöðull sem smíðaður var árið 1766 fyrir ThJd, sem við vitum ekki hver var. Safnið eignaðist þennan grip á árinu ásamt fjölda annarra merkilegra muna. Svona söðlar voru margra kúa virði og áttu færri en vildu í þá daga. Hellusöðull var stöðutákn, eins og glæsibílar nútímans.

Miðlun

Safnið stóð að fjölþættri miðlun, með sýningum, útgáfustarfsemi, kynningum og ýmsum verkefnum, m.a. með fyrirlestrum, kennslu, greinaskrifum og viðtölum.

Ný heimasíða

Efni heimasíðunnar var uppfært um leið og ný heimasíða Sveitarfélagsins Skagafjarðar og undirstofnana þess var tekin í notkun. Aðgangur að henni er hinn sami og áður: www.skagafjordur.is/byggdasafn og www.glaumbaer.is.

Millisafnalán

Byggðasafnið sér Sögusetri íslenska hestsins og Vesturfarasetrinu fyrir fyrir munum til sýninga og safnstjóri situr í stjórn sögusetursins. Gestir á sýningu sögusetursins voru 1090 en á Vesturfaraseturssýningunni Annað land Annað líf sem byggðasafnið setti upp fyrir setrið 1996 komu 4900 gestir.

Rannsóknaskýrslur

Á árinu komu út tólf skýrslur í rannsóknarskýrsluröð Byggðasafnsins. Stærstu verkefni ársins í skýrsluskrifum var útgáfa endanlegrar uppgræftarskýrslu vegna fornleifarannsóknna sem fram fóru í Keldudal, Hegranesi 2002-2003 og skýrslu um fornleifarannsóknir á Skógum í Fnjóskadal. Með skýrslu sem kom út um fornleifaskráningu Skagabyggðar er heildarskráningu Skagabyggðar lokið.

Málmey á Skagafirði - byggðasögurannsókn. Guðný Zoëga, Bryndís Zoëga og Kári Gunnarsson. 2013/132.

Strandminjar við austanverðan Skagafjörð. Bryndís Zoëga. 2013/133.

Uppgröftur kirkjugarðs á Stóru-Seylu. Framvinduskýrsla. **Skagfirska kirkjurannsóknin II.** Guðný Zoëga. 2013/134.

Keldudalur í Hegranesi. Fornleifarannsóknir 2002-2003. Guðný Zoëga. 2013/135.

Eyðibýggð og afdalir Skagafjarðar VI. Byggðasögurannsókn. Guðný Zoëga og Kári Gunnarsson 2013/136.

Fornleifarannsókn í Kringilsárrana. Guðný Zoëga 2013/137.

Fornleifarannsókn í Norðfirði. Guðný Zoëga 2013/138.

Eyðibýggð og afdalir Skagafjarðar VII. Guðný Zoëga, Kári Gunnarsson og Hjalti Pálsson. 2013/139.

Skógar í Fnjóskadal. Fornleifarannsókn 2011-2012. Guðmundur St. Sigurðarson og Guðný Zoëga. 2013/140.

Möðrufell og Gilsbakki í Eyjafirði. Framkvæmdaefirlit vegna hitaveitulagnar. Guðný Zoëga. 2013/141.

Strandminjar við austanverðan Skagafjörð. Bryndís Zoëga. 2013/142.

Fornleifaskráning Skagabyggðar. Hallárdalur. Bryndís Zoëga. 2013/143.

Smárit

Gefið var út smárit nr. 17, *Stories from Glaumbær*, eftir Sigríði Sigurðardóttur í enskri þýðingu Vestur Íslendingsins og velunnara safnsins Davids Gislason.

Greinar, erindi og viðtöl

Starfsmenn héldu fyrirlestra og kynningar á verkefnum safnsins á ýmsum vettvangi. Má þar nefna fyrirlestra Guðmundar og Guðnýjar á málþingi til heiðurs Kristjáni Eldjárn í Þjóðminjasafni Íslands. Guðmundur hélt fyrirlestra um Skóga í Fnjóskadal á Norðurlandamóti Eldsmiða og leiðsagði um rannsóknarsvæðið á Skógum. Fyrirlestrar og kynningar voru einnig fluttar við ýmis tækifæri, t.a.m. fyrir félagasamtök, á ársfundi samtaka um sögutengda ferðaþjónustu, fyrir þátttakendur í CHIST/Cultural Heritage Interpretation and Sustainable Tourism, verkefni sem Fornverkaskólinn stóð fyrir, og á sjónvarpsstöðinni N4. Einnig voru umfjallanir um verkefni og viðtöl við starfsmenn í fréttatímum útvarps og sjónvarps auk og í dagblöðum og héraðsféttablaðinu Feyki.

Viðgerðir

Gert var við flest safnhúsin og húsmunir og nokkrir safngripir fengu aðhlynningu.

Árbakki

Í kjölfar mikils vatnsveðurs þann 3. okt. var reyksháfurinn rifinn af Suðurgötu 5 (Árbakka) á Sauðárkróki til að koma í veg fyrir skemmdir af völdum leka sem var meðfram honum. Járn var klætt yfir sárið. Starfsmenn safnsins hafa litið eftir Árbakka frá því að Iðnaðarmannafélagið gaf Sveitarfélaginu Skagafirði húsið til þess að láta gera það upp, sem því miður hefur enn ekki orðið af. Húsið er merki-legt. Fyrst og fremst vegna stöðu þess sem dæmi um húsakost þeirrar kynslóðar

sem kom úr sveitinni og settist að á mölinni á sínum forsendum og með sína þekkingu á fyrri hluta 20. aldar. Fjós er viðbyggt húsinu og eldsmiðja er í kjallaranum.

Eldiviðarskemma í Glaumbæ

Snemma árs brast hitaveitulögn í Eldiviðargeymslunni í gamla bænum og var skjótt brugðist við enda mikið í húfi. Skemmdir urðu óverulegar, sem betur fer. Fyrir nokkrum árum var sett blikkskúffa undir gólfið í húsinu, sem veitir lekavatni út á hlað og kom hún sér vel.

Áshús og Gilsstofa

Gengið var frá nyrðri helmingi kjallarans í Áshúsi, gólfið var flotað og sett upp gifsklætt búr fyrir kaffistofuna, sem og vaskar og borð. Aðastaðan í kjallaranum er nú allt önnur og betri. Einnig voru keyptar hillur og settar í syðri hluta kjallarans og á Gilsstofuloftið. Allur pappír var fluttur úr kjallaranum á loftið og reiðtygi sem þurfa geymslu um sinn.

Gluggi á norðurgafli, á efri hæð Áshússins, var kíttaður til að koma í veg fyrir leka.

Gamli bærinn í Glaumbæ

Gert var við syðri skemmuna í maí og júlí með því að hlaða upp vesturgafli hússins og gilda upp í norðurvegginn. Þegar gera átti við vesturgaflið kom í ljós að innri helmingurinn var hinn sami og á 19. öld. Á honum miðjum voru tóftardyr, sem sjást innanfrá. Á teikningu eftir Edwin Sacher frá 1936 sést að gaflhlöð smiðju og syðri skemmu voru um metra styttri til vesturs en gaflhlað norðurskemmu. Síðast var gert við það snemma á fimmta áratugnum og hefur yfir helmingur gaflsins, sá sem rifinn var, verið hlaðinn þá.

Gaflinn á skemmunni reyndist vera tvöfaldur og gamla 19. aldar gaflhlaðið blasti við þegar ytri veggurinn var fjarlægður. Til að varðveita gaflinn með sömu ummerkjum var sett á hann stag sem fest var við niðurgrafinn drumb.

Gafl hafði verið hlaðinn úr klömbu og streng utan á 19. aldar hleðslu úr eintómum streng. Klömbruhlaðna viðbótin var um metri á þykkt og tvíhlaðin og hefur hún varðveitt gamla gaflinn, sem sennilega er frá tíma séra Jakobs Benediktssonar sem tók við Glaumbæ árið 1890 endurbyggði suðurskemmuna¹. Tóftardýrnar á gaflinum vísa til þess að húsið hafi verið notað sem hesthús á meðan séra Jakob bjó í Glaumbæ til 1894 og áfram alla tíð séra Hallgríms Thorlaciusar til 1935.

Viðgerðir á gamla bænum voru kostaðar af Þjóðminjasafni Íslands og unnar samkvæmt verkstjórn þaðan.

Þil og allir gluggar á gamla bænum voru málaðir. Málarar voru í stöðugum vandræðum vegna úrfellis en sumarið var óvenju votviðrasamt og þegar málað er með línolíumálningu þarf bæði þurrk og hlýindi svo vel fari. Svo mikil úrkoma var að allan júlímánuð og fram í ágúst var lokað var fyrir gangandi umferð norðan við bæinn. Jörðin þoldi ekki álagið og rof myndaðist í grasþekjuna.

Þakið var rífið af Brandahúsi og það endurnýjað ásamt hluta vesturveggjar. Í vor steig einhver gesturinn niður úr þekjunni og myndaðist við það stórt gat. Ótrúlegt er hve fólki dettur oft í hug að þríla upp á þak. Til að bregðast við því voru útbúnir miðar þar sem gestir eru beðnir um að sleppa „uppáferðum“ á bæinn. Miðar voru settir í öll sund og stoppa þeir flesta.

Ýmis verkefni, samstarf og ferðaþjónusta

Safnið er í samstarfi við nokkra aðila heima og heiman, einstaklinga, félög og stofnanir.

Víðimýrarkirkjugæsla

Undanfarinn áratug hafa starfsmenn safnsins leyst staðarhaldara á Víðimýri af við gæslu kirkjunnar. Yfirleitt sem svarar til um tveggja vikna hvert sumar.

Staðarhaldarar á Víðimýri eru starfsmenn Þjóðminjasafns Íslands.

¹ HSk. Kirkjustóll Glaumbæjar 1892-1951. No. 454. Úttekt 1894.

Tyrfingsstaðaverkefnið og Fornverkaskólinn

Tyrfingsstaðaverkefnið, sem svo er kallað, felst í að gera við og læra handverk af gömlu húsunum á Tyrfingsstöðum á Kjálka í Skagafirði og endurheimta þau um leið. Flest húsini voru byggð á árunum 1870-1890 og framhúsið árið 1904. Iðn-meistari endurbóta er Bragi Skúlason trésmíðameistari. Torf- og grjóthleðslusérfræðingur er Helgi Sigurðsson. Þeir eru jafnframt kennarar á námskeiðum Fornverkaskólans. Verkefnis- og skráningarstjóri, fyrir hönd safnsins er Bryndís Zoëga.

Tyrfingsstaðahúsin mynda óviðjafnanlega minjaheild. Viðgerðir fara fram með hliðsjón af markmiðum minjavörslu og verndunar gamalla bygginga. Safnið leggur Tyrfingsstaðahúsin fram sem vettvang fyrir námskeið í gömlu byggingahandverki sem haldin eru undir merkjum Fornverkaskólans, sjá www.fornverkaskolinn.is. Safnið skráir, rannsakar og vinnur úr heimildum sem verða til og aflar alls þess efnis sem þarf að nota: timbur, torf og grjót og kostar þær viðgerðir sem hæfa ekki fyrir námskeið.

Vegna góðra styrkja frá Húsafriðunarsjóði og Akrahreppi tókst að ganga frá þökum, sundum og veggjum á öllum bæjarhúsunum, þekja baðstofuna, ganga frá gluggum og hefja viðgerðir á innviðum og klæðningum í framhúsinu.

Fjögur námskeið Fornverkaskólans skiluðu viðgerðum á fjárhúsum, fjósi og stofu. Aðrar viðgerðir og aðgerðir, s.s. skráningar, ljósmyndun og önnur heimildavinnna fór fram jafnóðum.

Norðurveggur fjárhúsa tekinn niður. Nemendur á námskeiðum eru látnir taka niður hluta af veggjum til að sjá hvernig veggirnir voru upphaflega hlaðnir og gert við suðvesturhorn hlöðunnar „út og niður“.

Námskeið Fornverkaskólans

- Tveggja daga námskeið var haldið í torfhleðslu og torfskurði 15.-16. maí fyrir sex nemendur frá Skotlandi á vegum evrópuverkefnis CHIST 2013 sem Fornverkaskólinn er þátttakandi í.
- Torf og torfhleðsluafbrigði voru kynnt fyrir ellefu nemendum í landfræðideild Háskólans í Southern Connecticut, USA, þann 30. maí.
- Fjögurra daga torfhleðslu- og grindarnámskeið var haldið dagana 9.-12. júlí, sem tíu nemendur sóttu.

- Tvö námskeið voru haldin 14.-15. og 28.-29. september fyrir átta tréiðnaðar-nema í Fjölbrautaskóla Norðurlands vestra. Kennari var Björn Björnsson, hjá Tréiðnadeild FNV.

Kljásteinavefstaður í Auðunarstofu

Í fyrra var smíðaður vefstóll, oftast kallaður vefstaður, fyrir byggðasafnið. Fyrir-myndin að vefstólnum er í safninu á Austurey í Noregi og þaðan kom smíður sem aðstoðaði okkur við smíðina. Stólnum var komið fyrir í Auðunarstofu á Hólum. Í framhaldinu var vefstaðurinn prófaður og settur upp vefur og ofinn röggvarfeldur. Ragnheiður Þórsdóttir, vefari, sem hafði farið til Noregs haustið 2010 á vegum byggðasafnsins, setti vefinn upp í vefstólinn og óf. Starfsmenn safnsins undir-bjuggu vinnuna með því að spinna band í vefinn og aðstoðuðu við uppsetninguna, tóku ofanaf, vógu kljásteina og sinntu því sem þurfti. Námskeiði, sem vera átti í kljásteinavefstaðsvefnaði í október 2013, var frestað til vors 2014 þar sem ekki náðist tilskilinn fjöldi nemenda á námskeiðið.

Á Sturlungaslóð

Safnið leggur ferðapjónustuverkefninu *Á Sturlungaslóð* lið með vinnuframlagi til ýmissa verkefna, s.s. textaskrifa og leshópur Sturlungaslóðarfélagsins fékk inni í Áshúsinu til að lesa seinni hluta *Íslendingasögu* og *Sturlusögu*.

Söguleg safnahelgi á huggulegu hausti

Laugardaginn 12. október voru flest söfn og setur í Húnavatnssýslum með sýningar sínar opnar frá kl. 13 til 17. Sunnudaginn 13. október voru sýningarnar í Minjahúsinu, gamla bænum í Glaumbæ og í Áshúsinu opnar á sama tíma og frítt inn á þær. Áskaffi var einnig opnið. Níu gestir komu í Glaumbæ og 26 í Minjahúsið.

SASS og samstarf um fornleifarannsóknir

Síðan 2001 hefur hópur bandarískra fornleifafræðinga stundað víðstækar jarðsjár- og fornleifarannsóknir í Skagafirði. Rannsóknin hefur gengið undir nafninu Skagafjörður Archaeological Settlement Survey (SASS) og er henni stjórnað af dr. John Steinberg og dr. Douglas Bolender. Frá 2012 hefur Byggðasafnið verið í samstarfi við SASS um sértækar rannsóknir á vegum Skagfirsku kirkjurannsóknar-innar. Sumarið 2013 lögðu þeir fram vinnu fimm sérfræðinga og þriggja nema við uppgröftinn á Stóru-Seylu og við jarðsjármælingar fornra kirkjustaða.

Deiliskipulagsvinna

Á árinu 2013 hófst vinna við deiliskipulag fyrir safnsvæðið og verður því lokið á næsta ári. Brýnt er að hugað sé að skipulagi alls safnsvæðisins til framtíðar litið því augljóst er að safnið getur ekki annað auknum fjölda ferðafólks án þess að safn-kosturinn, húsin og safnsvæðið láti á sjá. Mikilvægt er að safnið geti starfað í sátt við nærumhverfi sitt og að hægt sé að tryggja starfsmönnum viðunandi vinnuum-hverfi og gestum jákvæða upplifun og ánægjulega og örugga heimsókn. Safnið, Sveitarfélagið Skagafjörður, jarðeigendur, jarðnýtendur og Þjóðkirkjan verða að vera samstíga um framtíðarsýn safnsvæðisins til lengri tíma litið.

Styrkir

Safnið fékk samtals rúmar 13 millj. kr. í styrki á árinu 2013. Þar af voru rétt tæplega 7,5 millj. Kr. til rannsóknarverkefna fornleifadeildar og 5,7 millj. kr. til ýmissa verkefna í grunnstarfsemi safnsins.

Safnasjóður veitti 1, 4 millj. kr. í rekstrarstyrk og 1,5 millj. kr. í verkefnisstyrk.

Menningarsjóður Sparisjóðs Skagafjarðar veitti safninu 100 þús. kr. til að vinna smáritið *Lesið í landið*.

Menningarsjóður Norðurlands vestra veitti 100 þús. kr. til sama smárits og 100 þús. kr. í upplýsingaskilti sem sett voru upp á safnsvæðinu í Glaumbæ og 600 þús. kr. til byggðasögurannsókna og gagnagrunnsvinnslu.

Húsafríðunarsjóður veitti 800 þús. kr. styrk til Tyrfingsstaðaverkefnisins.

Hreppsnefnd Akrahrepps styrkti Tyrfingsstaðaverkefnið um 1 mill. kr. á árinu en hreppurinn ætlar að styrkja það verkefni um samtals 1, 6 millj. kr. og koma 200 þús. kr. á ári 2014, 2015 og 2016 til verkefnisins frá hreppnum.

Ferðamálastofa veitti 2,5 millj. kr. styrk til skipulags fyrir safnsvæðið í Glaumbæ.

Fornleifasjóður veitti 3,5 millj. kr. til strandminjaskráninga og kirkjurannsókna.

Bandaríski rannsóknarsjóðurinn (National Science Foundation/NSF) veitti 2,6 millj. kr. til jarðsjár- og fornleifarannsókna í Skagafirði og *Kenyon háskóli* í Ohio styrkti verkefni um mannabeinarannsóknir um 790 þús. kr. Um var að ræða samstarfsverkefni Fornleifadeildar safnsins og bandaríska SASS hópsins.

Á íslenska safnadeginum var glatt á hjalla eins og oft áður. Danshópurinn Vefarinn steig létt spor á hlaðvarpanum og góðvinir og velunnarar safnsins nutu dagsins í glaða sólskini.

Starfsemi fornleifadeildar 2013/Guðný Zoëga

Starfsemi Fornleifadeildar var að vanda fjölþætt og skiptust þar á verkefni innan og utan héraðs. Auk þeirra þriggja starfsmanna sem vinna við rannsóknir á heilsárs grundvelli komu 11 aðrir starfsmenn að verkefnum deildarinnar, bæði verkefnaráðnir sem og sérfræðingar sem kostaðir voru með ýmsum styrkjum.

Strandminjaskráning

Áfram var haldið með skráningu fornleifa sem eru í hættu vegna landbrots af völdum sjávar, á austurströnd Skagafjarðar. Á síðustu áratugum virðist landbrot á austurströnd fjarðarins hafa aukist en engin heildarúttekt hefur farið fram á fornleifum sem kunna að vera í hættu vegna þessa. Rannsóknin undirstrikar hve mikilvægt það er að fá sem heildstæðasta mynd af þeim fornleifum sem kunna að vera í hættu. Þannig má forgangsraða frekari rannsóknum og mögulega mót-vægisaðgerðum til verndar minjunnar. Vonast er til að hægt verði að ljúka skráningunni sumarið 2014. Rannsóknin var styrkt af Fornleifasjóði.

Beitarhúsatóftir á leið í sjó, í landi Lauglands á Bökkum við Fúlúvík (Lambhagavík).

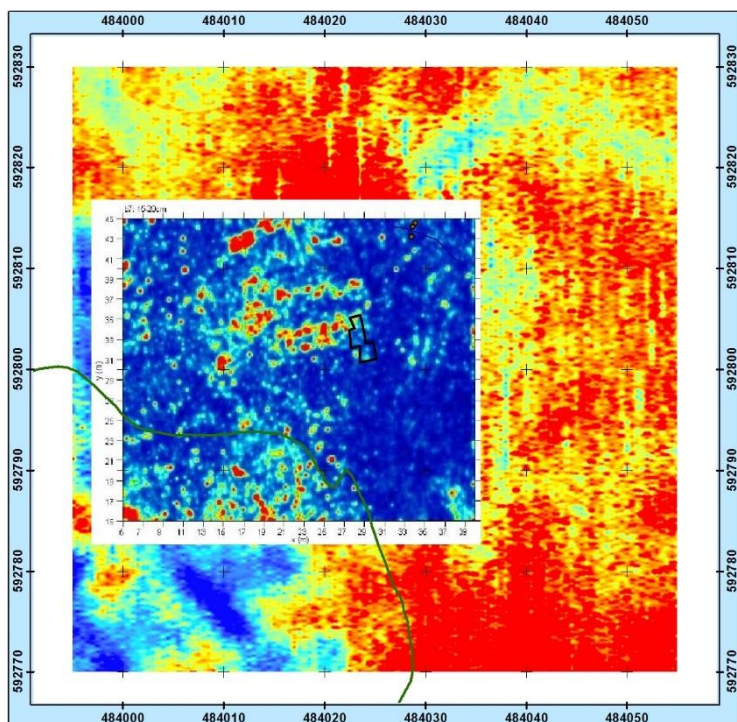
Skagfirska kirkjurannsóknin. Uppgröftur kirkjugarðs á Stóru-Seylu.

Skagfirska kirkjurannsóknin hófst árið 2007 og er markmiðið með henni að skrá og rannsaka elstu kirkjustaði í héraðinu. Fyrsti áfangi rannsóknarinnar var sagnfræðileg úrvinnsla og skráning elstu kirkna/kirkjugarða. Í áfanga 2 var ætlunin að grafa upp í heild sinni 11. aldar kirkjugarð og varð annar tveggja miðaldakirkjugarða á Stóru-Seylu á Langholti, fyrir valinu. Fáir kirkjugarðar hafa verið rannsakaðir heildstætt enda koma þeir oftast í ljós við framkvæmdir og þekking okkar á greftrunarsíðum í frumkristni því æði brotakennd. Rannsóknin hófst sumarið 2012 og lauk 2013. Heldur er það óvenjulegt að unnt sé að grafa upp heilan kirkjugarð á einungis tveimur árum þar sem að uppgröftur beinagrinda er seinlegt verk. Höfðu Seylubúar sjálfir tekið sig til einhvern tímann á 11. öld og fjarlægt kirkju, kirkju-

garðsvegg og það sem ekki síst var óvenjulegt, stóran hluta þeirra sem í garðinum lágu.

Mynd af uppgrftar-svæðinu á Seylu, tekin úr flugdreka Johns Schoenfelder. Fyrir miðju eru útlínur kirkjunnar. Tvær grafir voru í gólfi hennar. Hringlaga steinlögnin er neðsti hluti kirkjugarðs-veggjarins. Sjá má ljósa flekki gjósku úr Heklu sem féll ofan á steinana árið 1104. Þá var búið að fjarlægja torfið.

Jarðsjármælingamynd af kirkjugarði og kirkju á Óslandi í Óslandshlíð. Á innfelli myndinni má sjá aflanga kirkjubyggingu og hringlaga garðlag umhverfis hana. Niðri í vinstra horninu má sjá aflanga byggingu á bæjarstæðinu sem var samtíða kirkjugarðinum. Á myndina er teiknaður könnunarskurður sem gerður var 2011 og útlínur bæjarhólsins. Brian Damiata/Doug Bolender.

Þessi beinaflutningur tengist tilfærslu bæjarstæðisins, en einhvern tímann á síðari hluta 11. aldar var Seylubær, ásamt kirkjugarði, fluttur nokkra tugi metra ofar í landið. Alls hafa um 25 manns verið grafnir í garðinum og þar af höfðu lík og/eða bein verið fjarlægð úr 14 gröfum, líklega til endurgreftrunar í nýja kirkjugarðinum. Eftir höfðu orðið grafir þriggja fullorðinna úti við kirkjugarðsvegg auk átta barns-grafa. Ljóst varð af uppgreftrinum að Seylukirkjugarður hefur eingöngu verið í notkun í nokkra ártugi, hann hefur aflagður einhvern tímann á síðari hluta 11. aldar.

Uppgröfturinn var unnin í samstarfi við bandaríska SASS hópinn sem hefur verið við fornleifa- og jarðsjárrannsóknir í Skagafirði síðastliðinn áratug.

Skagfirski kirkjurannsóknin. Jarðsjárrannsóknir.

Annað verkefni í tengslum við skagfirsku kirkjurannsóknina var jarðsjármæling nokkurra kirkjugarða úr frumkristni. Skoðaðir voru þrír kirkjugarðar sem hafa nú þegar verið staðfestir. Það voru kirkjugarðar á Hegranesþingi, í landi Garðs, Óslandi í Óslandshlíð og Bjarnastöðum í Kolbeinsdal. Á öllum stöðum komu fram við mælingarnar hringlaga kirkjugarðsveggir og kirkjur en kirkjugarðarnir á Óslandi og Bjarnastöðum sáust ekki á yfirborði. Á tveimur jörðum var staðsetning kirkjugarðanna ekki þekkt með vissu, á Stóru-Ökrum í Blönduhlíð og Völlum í Vallhólma. Á Stóru-Ökrum komu fram ummerki um sporöskjulaga kirkjugarð og mögulega kirkjubyggingu í sléttuðu túni. Enginn kirkjugarður fannst hinsvegar á Völlum. Rannsóknir sumarsins staðfestu að jarðsjármælingar bæta mjög við möguleikana á greiningu fornra kirkjugarða, jafnvel þar sem sléttað hefur verið úr þeim með stórvirkum vinnuvélum. Mælingarnar sýndu líka fram á að útlit og gerð minjanna eru nokkuð auðþekkjanleg, jafnvel þótt að vitneskja hafi ekki legið fyrir um tilvist kirkjugarða. Um var að ræða samstarfsverkefni SASS og BSk.

Byggðasögurannsóknir

Tóftir og garðlög á Nýlendiskoti í landi Nýlendis. Rannsóknir sumarsins staðfestu að þarna hafi verið byggð þegar á 11. öld.

Starfsmenn fornleifadeildar og Byggðasögu Skagafjarðar hafa, til margra ára, átt samstarf um fornleifarannsóknir í tengslum við ritun Byggðasögu Skagafjarðar og hafa nú vel á sjötta tug staða verið rannsakaðir. Sumarið 2013 má segja að rannsóknirnar hafi verið með ítarlegra móti en þá voru skoðaðir 11 staðir í Hofshreppi í tengslum við ritun sjöunda bindis Byggðasögunnar. Minjarnar voru af ýmsum toga en segjast verður að hár aldur flestra þeirra hafi komið rannsakendum nokkuð á

óvart. Áður óþekkt fornþýli voru staðfest í landi Nýlendis á Höfðaströnd og Stafns í Deildardal. Á báðum stöðum fundust leifar bæja sem aflagðir hafa verið fyrir aldamótin 1104 en gætu jafnvel verið frá upphafi byggðar. Byggðasaga Hrappsár í Deildardal og Spánár í Unadal var lengd um nokkur hundruð ár en á báðum stöðum fundust ummerki um byggð fyrir árið 1104. Á svokölluðu Miðgerði í landi Grafar á Höfðaströnd komu í ljós leifar fornþýlis, líklega frá miðöldum og á síðari öldum hefur verið búið á Þönglaskálaseli í Unadal. Um hvorugan þessara staða finnast ritheimildir. Tóftir fornþýlis voru rannsakaðar á Stafshólsstekk í landi Stafshóls í Deildardal. Á tveimur stöðum í svokölluðu Haga í landi Grafargerðis fundust skammtímabústaðir manna, sem ekki var vitað um.

Aðrar rannsóknir

Guðmundur St. Sigurðarson við uppgröft á leitarmannatóft sem er að hverfa í set úr Háslóni.

Auk rannsókna í héraði sem unnar voru fyrir rannsóknarstyrki tók fornleifadeildin að sér ýmis sérverkefni í fjáröflunarskyni. Má þar nefna uppgröft á leitarmannakofa í Kringilsárrana á Brúaröræfum fyrir Landsvirkjun, útihúsaleifar í Norðfirði fyrir Vegagerðina auk framkvæmdaefirlits vegna lagnaframkvæmda bæði í Eyjafirði og Hegranesi.

Í samstarfi við dr. Kimmarie Murphy, prófessor í mannabeinafræði við Kenyon háskóla í Ohio, var gerð beinafræðileg úttekt á mannabeinasafninu frá Keldudal. Einnig var haldið áfram við greiningu og rannsóknir á tannsteini í beinasafninu sem hófst 2012. Í smíðum er grein um niðurstöður rannsókna sem verður birt á árinu 2014.

Deiglurannsókn og Evrópustyrkur

Fornleifadeild Byggðasafns Skagfirðinga, ásamt samstarfsaðilum, fengu á árinu Evrópustyrk til greininga á íslenskum deiglum. Deiglur eru ílát til að bræða málma, einkum eir eða kopar og ýmsar samsetningar af kopar, tini og blýi og hafa verið notaðar á Íslandi frá landnámi til okkar daga. Upphaf verkefnisins má rekja til uppgrftar starfsmanna fornleifadeildar á járnvinnsluminjum á Skógum í Fnjóskadal en þar fundust þrjár heilar deiglur, á fjórða tug deiglubrota og mikið magn gjalls. Styrkurinn er úr sjóði á vegum verkefnis sem kallast CHARISMA og er samstarfsverkefni rannsóknarstofa víðsvegar um Evrópu og er fjármagnað af Evrópusambandinu. Tilgangur þess er að gefa vísindamönnum í Evrópu tækifæri á að nýta sér aðstöðu sérhæfðra rannsóknarstofa til kostnaðarsamra greininga fyrir valin verkefni. Farið var með gripina til rannsókna við greiningarstöð ungversku vísindaakademíunnar í Búdapest (Budapest Neutron Centre) í nóvember þar sem þeir voru greindir. Verkefninu stjórna dr. Thomas Birch, Guðmundur St. Sigurðarson fyrir hönd Byggðasafnsins og dr. Marcos Martín-Torres hjá University College London. Þetta mun vera fyrsta heildstæða rannsóknin sem gerð er á fornri málmbæðslu á landinu og munu niðurstöðurnar án efa varpa nýju ljósi á ýmislegt er varðar verklag og aðferðir málmbæðsluna sem og gerð og uppruna deiglanna sem notaðar voru.

Kirkjugarður í Keflavík, Hegranesi

Á undanförunum árum hafa nokkrar rannsóknir farið fram á vegum fornleifadeildar og samstarfsaðila í Keflavík í Hegranesi til að leita að mögulegum fornum kirkjugarði. Vísbendingar eru í fornbréfasafni um að bænhús hafi verið í Keflavík á 14 öld en engar aðrar heimildir eru til um kirkju eða greftrun þar. Keflavík var einn þeirra staða sem skoðaðir hafa verið í tengslum við Skagfirsku kirkjurannsóknina. Könnunarskurðir hafa verið teknir í túni og ýmsum jarðsjármælingatækjum rennt þar yfir. Miklar og fornar mannvistarleifar hafa fundust við rannsóknirnar en enginn vísbending um kirkju eða kirkjugarð. Það var svo á haustdögum 2013 að starfsmenn RARIK grófu skurð fyrir nýjan háspennukapal austan við gamla bæjarhólinn í Keflavík. Þórey Jónsdóttir bóndi og áhugamaður um fornleifar fór og kíkti í skurðinn og sá að þar myndu vera fornar hleðslur. Hún lét starfsmenn byggðasafnsins vita og viti menn þar var fundinn kirkjugarðurinn sem mest hafði verið leitað að. Í skurðinum sáust veggheðsluleifar og leifar þriggja grafa og mannabein. Hleðslan og grafir lágu undir gjósku frá 1104. Vonandi fæst styrkur til frekari rannsókna á garðinum en enn á eftir að plægja raflínuna niður í fulla dýpt. Fundurinn sýnir hve mikilvægt það er að bændur og aðrir landeigendur og framkvæmdaaðilar séu vakandi fyrir því sem kann að leynast neðanjarðar því jafnvel litlir könnunarskurðir geta bætt miklu við sögu einstakra bæja og jafnvel landssvæða.